

Nr 137.

Av herr **Lindman m. fl.**, om skrivelse till Kungl. Maj:t med viss framställning angående ett tillämnat s. k. centrallaboratorium.

Genom offentliggörandet av ett statsrådsprotokoll för den 29 september 1920 har vunnits kännedom om vissa statsåtgärder med syfte att befrämja tillkomsten av ett s. k. centrallaboratorium för fabriksmässig tillverkning av läkemedel. Vad härutinnan förekommit och ytterligare synes vara tillämnat, är av den innebörd, att riksdagens uppmärksamhet bör fästas därpå, på det att frågan om riksdagens medbestämmanderätt, vilken ej ansetts vara erforderlig, må vinna vederbörlig prövning.

I en framställning den 7 augusti 1920 till dåvarande chefen för socialdepartementet påkallade generaldirektören i medicinalstyrelsen regeringens medverkan för förvärv av en A.-B. Svensk färgämnesindustri tillhörig fabriksanläggning i Södertälje för läkemedelstillverkning i ändamål att åstadkomma en centralanstalt för fabriksmässig tillverkning och tillhandahållande åt apoteken av läkemedel. Då en skyndsamhet vore påkallad, som uteslöte, att saken i vanlig ordning gjordes till föremål för ingående prövning och proposition till riksdagen, hade man sökt A.-B. Vin- och spritcentralens medverkan för frågans ekonomiska och organisatoriska lösning.

Nämnda bolags styrelse avgav yttrande i ärendet den 18 september 1920, däri densamma förklarade bolaget vara villigt att medverka till den ifrågasatta anordningen medelst organisering och finansiering av ett för ändamålet tillämnat aktiebolag, under förutsättningar bl. a. dels att Kungl. Maj:t ville fastställa sålunda ändrade grunder för läkemedelstaxering, att den blivande fabriks framställningskostnader för preparanda lades till grund för försäljningsprisen till allmänheten, dels

Bihang till riksdagens protokoll 1921. 4 saml. 49 häft. (Nr 137—138.) .1

att apotekarne medgåves uttrycklig rätt att från fabriken såsom centrallaboratorium inköpa de preparanda, de icke funne med sin fördel förenligt att framställa å egna laboratorier, dels ock att Kungl. Maj:t funne hinder för A.-B. Vin- och spritcentralen icke möta till följd av dess allmänna ställning.

Medicinalstyrelsen anförde i yttrande den 27 september 1920 — beträffande önskemålet »att rikets apotekare måtte givas rättighet att från centrallaboratoriet inköpa sådana hittillsvarande hemmaberedningar, avsedda att hållas i lager, vilka de ej funne med sin fördel förenligt att framställa å eget laboratorium» — att intet mera vägande hinder funnes för den föreslagna ändringen av i samband med utfärdandet år 1901 av svenska farmakopéns åttonde upplaga given föreskrift, att apoteken skola i eget laboratorium bereda här avsedda läkemedel, i den mån ej tvingande omständigheter föranleda inköp från annat apotek.

Vad anginge kravet å ändring i taxegrunderna syntes medicinalstyrelsen detsamma vara fullt befogat. Centraliseringen avsåge åtminstone i första hand en sänkning av läkemedlens produktionskostnad, och då den skulle möjliggöras närmast genom medverkan av allmänna medel, vore det endast i sin ordning, att av den å rörelsen beräknade vinsten allmänheten bereddes någon sänkning av det färdigberedda läkemedlets pris. Då emellertid någon inbördes utjämning av den ekonomiska driften av apoteken ej förefunnes, så måste vid en sänkning av läkemedelsprisen hänsyn företrädesvis tagas till de minst bärkraftiga apoteken. Omarbetningen av läkemedelstaxan komme därför att bereda någon svårighet, och styrelsen borde erhålla relativt stor handelsfrihet.

Medicinalstyrelsen förordade alltså frågans lösning i enlighet med styrelsens för A.-B. Vin- och spritcentralens förslag, under förutsättning — jämte vissa ekonomiska och organisatoriska bestämmelser i fråga om det blivande bolaget, avseende vinstbegränsning samt Kungl. Maj:ts och myndigheters delaktighet i styrelsens sammansättning — att medicinalstyrelsen finge anordna permanent kontroll å centrallaboratoriet.

Redan den 29 september 1920 var chefen för socialdepartementet beredd att tillstyrka frågans lösning i enlighet med ovan angivna riktlinjer. Kungl. Maj:ts beslut föreligger i nådigt brev sagda dag till medicinalstyrelsen. Efter erinran, att förutsättning vore, att styrelsen komme att medgiva apoteksinnehavare uttrycklig rättighet att från det blivande centrallaboratoriet inköpa sådana preparanda, i den mån de upptagas bland laboratoriets tillverkningar, som han ej funne med sin fördel förenligt att framställa å egna laboratoriet, samt befria apoteksinnehavare från skyldighet att själv pröva sammansättningen av sålunda

bekomna läkemedel, förklarade Kungl. Maj:t hinder ej från dess sida möta för A.-B. Vin- och spritcentralen att ikläda sig de för angelägenhetens ordnande erforderliga förpliktelserna, varjämte medicinalstyrelsen anbefalldes att upprätta förslag till sådan ändring i grunderna för läkemedels taxering, som med hänsyn till det sålunda inrättade centrallaboratoriet funnes påkallad.

Slutligen må nämnas, att styrelsen för A.-B. Vin- och spritcentralen i underdånig skrivelse den 10 november 1920 — med förmälan att den avsedda fabriksanläggningen förvärvats och att ett redan befintligt aktiebolag med firma aktiebolaget Astra övertagits i syfte att detsamma under firma Apotekens läkemedelscentral aktiebolag skulle bedriva företaget — meddelat, att i fråga om grunderna för bolagets organisation skulle gälla bland annat, att aktiekapitalet skulle vara minst 5 och högst 15 miljoner kronor, därav högst 12 miljoner preferensaktier; att utdelning för såväl preferens- som stamaktier skulle begränsas och återstående vinst genom bolagets försorg särskilt reserveras att av vederbörlig statsmyndighet disponeras för understödjande av mindre bärkraftiga apotek eller liknande syfte; samt att av styrelsens sju ledamöter Kungl. Maj:t skulle utse ordföranden samt en var av apotekarsocieteten, Sveriges apotekareförbund och Sveriges farmaceutförbund en ledamot.

Av ifrågavarande skrivelse synes framgå, att A.-B. Vin- och spritcentralen i första hand övertagit samtliga aktier, 1,000,000 kronor stamaktier och 4,000,000 kronor preferensaktier.

Efter denna redogörelse för det väsentliga som offentligt förekommit i detta ärende skola vi söka belysa innebörden därav.

Till en början må antagas, att medicinalstyrelsens — såsom det vill synas av Kungl. Maj:t godtagna — åsikt, att det 1901 av styrelsen givna förbudet för apotekarna emot inköp av preparanda fortfarande gäller, vore riktig.

I såväl Vin- och spritcentralens grundläggande framställning som medicinalstyrelsens yttrande däröver och Kungl. Maj:ts brev den 29 september 1920 utsäges uttryckligen, att det tillärnade undantaget från nämnda förbud skulle avse *centrallaboratoriet*, ej annan läkemedelsfabrik.

Den apoteksinnehavare, som funne sig föranledd att köpa preparanda, bleve alltså nödsakad att hänvända sig till centralen. Men ej nog härmed. Det har tillika fastslagits att prisbestämningen för läkemedel skall grundas å centralens tillverkningskostnad. Denna måste väl antagas skola bli lägre än apotekets, såvida den främst föregivna för-

månen av den nya ordningen skall i någon mån vinnas. Följden härav torde bliva, att apoteken i stor utsträckning måste avstå från egen laborering och köpa preparanda från centralen. Även om den relativa vinsten för apoteket blir lika, uppstår givetvis till följd av det lägre utgångsvärdet en minskning i den absoluta vinsten. Att detta för de talrika apoteksinnehavare, som redan nu hava en knapp, ej sällan otillräcklig bärning, innebär en allvarlig skada, är uppenbart. Medicinalstyrelsen har ej heller förbisett detta och synes med sitt krav på stor handlingsfrihet vid taxans omarbetning syfta till något slags differentieringssystem. Huru detta må kunna utformas, undandraget sig ett förhandsbedömande: men det torde hava varit i sin ordning om ett moment av så avgörande ekonomisk betydelse för en stor del av apotekarekåren hade klarlagts före ärendets avgörande.

Vad angår den avsedda anordningens ekonomiska verkan i övrigt å apoteksväsendet, torde det vara vanskligt att bilda sig ett omdöme. Monopolinstitutet innebär i sig självt en bestämd motsägelse till förbättring och förbilligande av varorna. Det enskilda vinstintressets avkoppling kan väl sägas innebära en viss garanti mot obehörig fördyring; men den kan också innebära frånvaron av en önskvärd sporre till möjligaste omtanke och driftighet i företaget. En synnerligt skicklig ledning skulle möjligen kunna uppfylla åtskilligt av de förväntningar som man å sina håll vill knyta till centraliseringen. Men under den antagligare förutsättningen av motsatsen kan skadan både för apoteksinnehavare och den läkemedelsbehövande allmänheten bliva aysevärd.

En omständighet som ej må förbises är centraliseringens samband med den tekniska anordningen av apoteksskötseln och utbildningen inom yrket. För de små apotek, å vilka dock laborering i ej alltför obetydlig omfattning möjliggjort hållande av kvalificerat biträde, skall denna anordning ej vidare bliva möjlig, efter det att preparanda i största utsträckning måste köpas från centralen.

Den synnerliga minskningen i laborationer måste vidare befaras försvåra vidmakthållandet inom apotekareyrket av en tillräcklig vetenskaplig utbildning.

En närmare undersökning av centraliseringens inverkan i olika avseenden på apoteksväsendet faller dock utanför vår avsikt. Men en ingående utredning härutinnan hade bort föregå åtgärd i ärendet och bör, enligt vår mening, fordras, innan en centralisering definitivt beslutas.

Emellertid hysa vi den bestämda åsikten, att den särskilda begränsning i läkemedelshandeln, som man vill grunda i ovanberörda förbud av år 1901 för apotekare emot försäljning av från annan köpta

preparanda, ej vidare är för handen och att till följd därav frågan om en monopolanordning av nu avsedd innebörd har en mycket vidsträcktare räckvidd än här förut beröfts.

Genom apoteksvarustadgan den 14 november 1913 frigavs rätten till tillverkning av och partihandel med läkemedel. Man vill dock nu göra gällande, att enär förutnämnda kungörelse av år 1901 ej uttryckligen förklarats upphävd genom apoteksvarustadgan, så skulle kungörelsen med däri meddelat förbud fortfarande äga bestånd. Detta resonemang torde i sig självt vara ohållbart. Det må väl vara klart, att om yrkesutövare erhållit rätt till försäljning av viss vara, så måste från offentlig-rättslig synpunkt häruti jämväl inbegripas rätt för annan att köpa varan. I det ifrågavarande fallet skulle för övrigt det avsedda frigivandet av tillverkning av och grosshandel med läkemedel bli till avsevärd del meningslöst, om förbudet för apotekare att köpa preparanda kvarstode. Ty detaljhandeln med dessa är förbehållen apotekarna, som ej skulle få köpa dem. Därefter återstode för tillverkaren endast exporten. Att för sådant ändamål anordna inspektion och kontroll, såsom föreskrivits i stadgan, torde knappast hava ifrågakommit.

Uttalanden som i samband med apoteksvarustadgan förekommo, lära bestyrka att avsikten med densamma haft den förnuftiga innebörden, att de i vissa avseenden förbättrade läkemedlen, som förväntades från en inhemsk fabriksmässig tillverkning, skulle komma den konsumerande svenska allmänheten till godo och alltså tillhandahållas genom apoteken.

Föredragande departementschefen yttrade vid propositionen bland annat: »För att komma i åtnjutande av de fördelar, fabriksmässig tillverkning av läkemedel medför, är det icke nödvändigt att frigiva detaljhandeln med dessa fabriksmässigt tillverkade läkemedel; de kunna även försäljas på apoteken.»

Och lagutskottet gjorde följande uttalande: »Det synes utskottet uppenbart, att tillkomsten inom landet av en från apoteksmonopolet frigjord grosshandel med apoteksvaror bör bidra till att dylika varor kunna av flertalet mindre apoteksinnehavare erhållas för billigare pris än om monopolet skulle bestå samt att därigenom de mindre apotekens bärighet skall befordras.»

I båda nu återgivna yttranden betonas — från olika synpunkter — vikten därav, att de från fabrik och partihandel tillhandahållna läkemedlen beredes väg till apoteken, och någon som helst inskränkning för viss grupp av läkemedel har ej skett.

Om vi nu för vår del finna det vara ådagalagt, att full frihet till partihandel med läkemedel emellan tillverkare respektive grosshandlare

samt apoteksinnehavare är rådande enligt lagstadgad ordning, så följer därav att, enligt vår mening, den ifrågavarande åtgärden innebär — utöver förut framhållna verkningar för apotekaryrket — en genomgripande rubbning av den näringsfrihet, som tillförsäkrats utövarna av tillverkning av samt partihandel med läkemedel.

Vi anse det bestämt böra krävas, att en åtgärd med dylika rättsverkningar icke bringas till fullbordan utan riksdagens hörande.

Vi hava här lämnat å sido den från vår utgångspunkt sekundära men i och för sig beaktansvärda frågan, huruvida det kan vara överensstämmande med tillbörlig ordning, att A.-B. Vin- och spritcentralen användes till beredande av en genare åtkomst till statsmedel än den som kan grundas å riksdagens prövnings- och anslagsåtgärd.

Med stöd av vad vi anfört få vi hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att vidare åtgärd för det tillämnade så kallade centrallaboratoriets bringande till fullbordan ej måtte av Kungl. Maj:t vidtagas, med mindre riksdagen beretts tillfälle att avgiva yttrande i frågan.

Stockholm den 19 januari 1921.

<i>Arvid Lindman.</i>	<i>P. Nilsson i Bonarp.</i>	<i>John Jönsson,</i> Boa.
<i>David Norman.</i>	<i>Edvard Lithander.</i>	<i>Sven Persson,</i> Fritorp.
<i>Ewald Lindmark.</i>	<i>A. P. Gustafsson.</i>	<i>Alex. Thore.</i>
<i>Ludwig Brännström.</i>	<i>Arthur Gustafson,</i> Kasenbergs.	<i>Oscar N. Olsson.</i>
<i>Pehr Aug. Andersson.</i>	<i>Cornelius Olsson.</i>	<i>Per Pehrsson.</i>
<i>Malte Sommelius.</i>	<i>Johan Falk.</i>	<i>Bernhard Nilsson.</i>
<i>N. E. Nilsson.</i>	<i>E. O. Magnusson.</i>	<i>David Pettersson.</i>
<i>Walter Kant.</i>	<i>Erik Nylander.</i>	<i>C. J. Öberg.</i>
<i>P. M. Olsson.</i>	<i>Erik Laurén.</i>	<i>Nils Winkler.</i>
<i>Edvin Leffler.</i>	<i>Bj. Holmgren.</i>	<i>Ad. Wiklund.</i>
<i>J. Clemedtson.</i>	<i>Carl Ros.</i>	<i>G. A. Björkman.</i>
<i>Adolf Wallerius.</i>	<i>J. Fjellman.</i>	<i>Carl Arv. Andersson.</i>
<i>C. O. Larsson.</i>	<i>Torst. Thorsell.</i>	<i>C. A. Björkman.</i>
<i>Nils Svensson,</i> Långelanda.		<i>Karl Starbäck.</i>